

APUA ATEISTIEN TRAUMOIHIN?

Tarmo Kunnas: *Mikä mieli uskonnoissa? Pohdintaa uskonnon, moraalin ja pyhyiden nykyisestä olemuksesta.* Basam Books, 2021.

JARI PAPUNEN

Tarmo Kunnas on kirjoittanut upean kirjan uskontojen olemuksesta, niiden kehityksestä ja nykytilanteen taustoista. Kahdeksankymppinen kulttuuri- ja maailmanmies Kunnas on toiminut kirjallisuuden professorina ja tutkijana Jyväskylässä, Marburgissa, Münchenissä, Freiburgissa, Moskovassa, Yalessa, Göttingenissä ja Sorbonnessa Pariisissa, missä hän toimi Suomen Ranskan instituutin johtajana 1990-1995.

Kunnas on laajassa tuotannossaan (yli 20 teosta) käsitellyt uskonnon, moraalin, pyhyiden ja pahuuden olemusta sekä rakkautta, kotiseudun ideaa ja fasismia suomeksi, saksaksi ja ranskaksi ja hänen teoksiaan on käännetty usealle eri kielelle, jopa japaniksi ja ukrainaksi. Fasismia käsittelevän, ranskaksi 1972 kirjoittamansa väitöskirja sai erittäin hyvän vastaanoton erityisesti Italiassa. **Nietzschestä** hän on kirjoittanut viisi kirjaa, joista viimeisin on vuodelta 2022 (*Nietzsche ajattelijana. Aamuruskosta epäjumalten hämääriin*).

Mikä mieli uskonnoissa -kirjassa Kunnas pyrkii näkemään uskontojen ja varsinkin moraalin ja pyhyiden olemuksen uudella tavalla. Hän arvioi uskontojen merkitystä ihmiskunnalle ja sen historialle kaikista teologisista tai uskonnollisista näkökulmista riippumatta.

Keskeinen käsite on pyhyys, jota Kunnas avaa hienosti. Hänelle pyhyys on eräänlainen myyttivarasto, josta yhtä hyvin ”primitiiviset” uskonnot kuin kulttuuriuskonnotkin ammentavat omia pyhän muotojaan.

Kirja on jaettu neljään päälukuun: Uskonto eksistentiaalisena mahdollisuutena, Uskonto ja moraalit, Moraalin universaalisuus ja Pyhyys.

Kunnas aloittaa tarkastelunsa nykyhetkestä: Notre Damen palosta 2019. Hän toteaa sen olleen tyrmistyttävä kokemus ei vain kristityille tai gotiikan ihannoijille, olettamuksensa mukaan jopa sivistyneille uskonnottomille tai ainakin useimmille heistä. ”Se ei ollut vain kiveä, vaan kaikille paljon enemmän: jonkinlainen yli inhimillisen kokemuksen kohoava transendentiaalinen ilmentys. Notre Damessa tuntui piilevän jotain kätkeyttä, arkipäiväisen kokemuksen yli kohoavaa.”

Hän etsii nykyuskonnoista niiden miltei kadonnutta ihmisyyden ulottuvuutta, ”jotain syvältä tulevaa”. Ja tätä ”jotain” Kunnas siis etsii tässä 314-sivuisessa, ulkoasultaankin kauniissa kirjassaan hetkellä, jolloin tiedämme, että kristillisen kirkon jäsenmäärä on romahtanut uskontojen ollessa kriisissä. Hän siteeraa **Hararia**, joka on esittänyt, että ihmiset eivät ole vain menettäneet uskoaan Jumalaan tai jumaliin vaan pitävät niitä jopa haharetkinä ihmiskunnan historiassa (*Homo Deus. Ihmisen lyhyt historia* 2019).

Kiihkoisesti Kunnas erittelee ateismin lajeja: synnynnäinen ateisti, tieteellinen ateisti, pettynyt tai tuhtunut ateisti, vaikenava ateisti, mutta hänen mukaansa on myös pyhiä ateisteja, jota ”kieltävät Jumalan tai jumalten olemasaolon, mutta myöntävät kaipaavansa

jumalia ja pyhää elämäntunnetta” mainiten esimerkkeinä **Heideggerin**, Nietzschen, **Baudelairen**, **Georges Bataillen** ja **Eino Leinon**. Kunnas jopa toivoo kirjansa ”auttavan joitakin ateisteja korjaamaan traumoja, joita he ovat saaneet taistelussa yksioikoista uskonnollisuutta vastaan.” Voisi siis olettaa, että kirja kiinnostaa tämän artikkelin lukijaa, sillä monella suomalaisella on Kunnaksen kaltainen tausta, josta hän kertoo syntymäpäivähaastattelussaan näin: ”Kotona oli tavattoman ankaraa, meillä vallitsi maallistunut kristillinen puritaanisuus.”

Kunnas pohdiskelee nietzscheläisittäin moraalin ja uskonnon suhdetta, ”pakkoavioliitto”, todeten uskonnon antaneen moralille vasta jälkikäteen siunauksensa, minkä vuoksi myytti moraalin yliluonnollisesta alkuperästä vahvistui. Hän tekee kuitenkin ”pesäeron” Nietzscheen siinä, että moraalit olisi kauttaaltaan opittua – Nietzsche aliarvioi Kunnaksen mielestä ihmisen omatuntoa.

Moraalin universaaliutta Kunnas tarkastelee historiallisesti ja jopa maailmanlaajuisesti sisällyttäen tarkasteluunsa myös Hans Küngin maailmanetiikan.

Pyhyyttä ja pyhän käsitettä sekä valepyhyyttä ja väkivaltaa Kunnas erittelee liki sadan sivun verran. Hän omistaa kymmenkunta erittäin mielenkiintoista sivua **Leni Riefenstahlin** dokumentin analyysille Nürnbergin kansallissosialistien puoluepäivistä, ”Tahdon riemuvoitto” 1934 esimerkkinä valepyhyistä.

Luvussa *Taide pyhän ilmentäjänä* Kunnas erittelee toistakymmentä taiteen mestariteosta suuremmoisesti ja asiantuntevasti.

Koko kirjalle on tunnusomaista syvälinen paneutuminen aiheeseen ja suuri oppineisuus sekä ymmärtämys. Kieli on erinomaista ja selkeää suomea. Toivoa sopii, että mahdollisimman moni tästä tematiikasta kiinnostunut sen lukee.

